

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA QUẢN LÝ VĂN HÓA –NGHỆ THUẬT**

**KHÓA LUẬN CỬ NHÂN QUẢN LÝ VĂN HÓA
CHUYÊN NGÀNH: CHÍNH SÁCH VĂN HÓA**

**BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ
CÁC LÀN ĐIỀU KHẮP CỦA DÂN TỘC THÁI
Ở HUYỆN LANG CHÁNH, TỈNH THANH HÓA**

Giảng viên hướng dẫn : TS. Nguyễn Thị Anh Quyên

Sinh viên : Hà Thu Nhân

Lớp :QLVH12C

Khóa học : 2011 - 2015

Hà Nội - 2015

LỜI CẢM ƠN

Em xin chân thành cảm ơn quý thầy, cô trong khoa Quản lý Văn hóa-Nghệ thuật, Trường Đại Học Văn Hóa Hà Nội đã tận tình truyền đạt kiến thức trong những năm em học tập. Với vốn kiến thức được tiếp thu trong quá trình học không chỉ là nền tảng cho quá trình nghiên cứu khóa luận mà còn là hành trang quý báu cho em bước vào đời.

Để hoàn thành khóa luận này, em xin tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến TS. Nguyễn Thị Anh Quyên đã tận tình hướng dẫn trong quá trình viết khóa luận tốt nghiệp.

Mặc dù đã cố gắng nhiều để thực hiện đề tài một cách hoàn chỉnh nhất. Song do buổi đầu mới làm quen với công tác nghiên khoa học, tiếp cận thực tế cũng như hạn chế về kiến thức và kinh nghiệm không thể tránh khỏi những thiếu sót nhất định mà bản thân chưa thấy được. Em rất mong nhận được sự góp ý của quý thầy, cô giáo để khóa luận được hoàn chỉnh hơn.

Em xin chân thành cảm ơn.

Hà Nội, ngày 27 tháng 4 năm 2015

Sinh viên

Hà Thu Nhân

MỤC LỤC

1. Lí do chọn đề tài.....	7
2. Tình hình nghiên cứu vấn đề	8
3. Mục đích và nhiệm vụ của khóa luận.....	9
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	10
5. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu.....	10
6. Kết cấu của khóa luận	11
Chương 1 KHÁI QUÁT VỀ ĐIỀU KIỆN TỰ NHIÊN, XÃ HỘI VÀ NGƯỜI THÁI Ở HUYỆN LANG CHÁNH	12
1.1. Khái quát về tự nhiên, xã hội.....	12
1.1.1. Vị trí địa lí.....	12
1.1.2. Nguồn lực kinh tế - xã hội.....	17
1.2. Khái quát về người Thái ở huyện Lang Chánh.....	19
1.2.1. Nguồn gốc, lịch sử di cư của người Thái ở huyện Lang Chánh.....	19
1.2.2. Làng bản	22
1.2.3. Nhà cửa, trang phục, ăn uống, ngủ, chữ viết.....	23
1.2.4. Tín ngưỡng, tôn giáo	31
Tiểu kết.....	32
Chương 2 THỰC TRẠNG CÔNG TÁC BẢO TỒN NHỮNG LÀN ĐIỀU KHẮP CỦA NGƯỜI THÁI Ở LANG CHÁNH TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY	33
2.1. Giới thiệu chung về Khắp của người Thái	33
2.1.1. Nguồn gốc hình thành các điệu Khắp.....	33
2.1.2. Một số nét cơ bản về Khắp	34
2.1.3. Môi trường và phương thức diễn xướng	37
2.2. Một số điệu Khắp của người Thái ở Lang Chánh	39
2.2.1. Khắp Xư Tay (Hát kể chuyện thơ).....	39

2.2.1.1. Khấp Sám Lương-Ính Đai (Hát thơ Lương Sơn Bá – Trúc Anh Đài)	40
2.2.1.2. Khấp Xư Nang Peng Hóa (Hát thơ Tống Trân Cúc Hoa).....	42
2.2.2. Khấp Tó Nhe(Hát đối đáp).	44
2.2.2. Khấp bao xáo.....	44
2.2.3. Khấp mưa bán nương(Hát về bán nương)	46
2.2.3.1. Khấp có luông (Hát ca ngợi cây luông).....	46
2.2.3.2. Khấp Páy háy ,páy na(Hát đi ruộng, đi nương).	47
2.2.4. Khấp chum Đàng , chum xết (Hát mừng Đàng mừng Xuân).	48
2.2.4.1. Chạ ón Đàng (Hát cảm ơn Đàng).	48
2.2.4.2. Đất 02.....	50
2.2.5. Khấp ứ ụ luk non(Hát ru con).....	51
2.3. Giá trị của Khấp trong đời sống xã hội của người Thái	53
2.3.1. Khấp là một sinh hoạt văn hóa truyền thống thể hiện những nét bản sắc văn hóa Thái	53
2.3.2. Khấp giúp gắn kết cộng đồng	54
2.3.3. Khấp là nơi nuôi dưỡng, giáo dục nhân cách của con người.....	54
2.3.4. Khấp làm cho đời sống tinh thần người Thái phong phú hơn.....	55
2.3.5. Khấp đóng góp vào sự phát triển nền âm nhạc Thái	56
2.4. Công tác bảo tồn và phát huy giá trị các làn điệu Khấp của người Thái ở Lang Chánh	56
2.4.1. Công tác sưu tầm các làn điệu Khấp của người Thái ở Lang Chánh	56
2.4.2. Công tác truyền dạy các làn điệu Khấp của người Thái ở Lang Chánh.....	59
2.4.3. Tổ chức các cuộc thi, liên hoan, giao lưu Khấp.....	60
Tiểu kết.....	63
Chương 3 GIẢI PHÁP BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY NHỮNG GIÁ TRỊ CÁC LÀN ĐIỀU KHẤP CỦA NGƯỜI THÁI Ở LANG CHÁNH	64
3.1. Phát triển kinh tế - xã hội, nâng cao đời sống, xây dựng cơ sở vật chất	64

3.2. Xây dựng cơ chế chính sách, đầu tư các thiết chế văn hóa	65
3.3. Thực hiện công tác tuyên truyền, giáo dục	67
3.4. Xây dựng đội ngũ cán bộ văn hóa	69
3.5. Lập và triển khai kế hoạch cụ thể, toàn diện và lâu dài cho công bảo tồn và phát huy các làn điệu Khắp	71
Tiểu kết	72
KẾT LUẬN	73
TÀI LIỆU THAM KHẢO	75
PHỤ LỤC	76

MỞ ĐẦU

1.Lí do chọn đề tài

Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc cùng sinh sống, cùng mở mang dựng nước và giữ nước. Trong đó đông nhất là dân tộc Kinh, còn lại là 53 dân tộc thiểu số có tiếng nói và mang bản sắc văn hoá riêng, cùng hòa chung để trở thành bản sắc văn hoá dân tộc Việt Nam. Nhắc đến văn hoá là nhắc đến toàn bộ giá trị vật chất và giá trị tinh thần không thể thiếu của con người, là thước đo những giá trị văn hoá giúp ta phân biệt được dân tộc này với dân tộc khác. Các làn điệu dân ca, các điệu múa là một hiện tượng của lịch sử, văn hoá dân tộc độc đáo, đa dạng, một hình thức sinh hoạt cộng đồng nảy sinh và tồn tại nhằm đáp ứng nhu cầu trong đời sống tinh thần của con người, làm cho con người lấy lại được sự cân bằng về trạng thái sau những ngày lao động mệt nhọc. Văn hóa xã hội truyền thống là một bộ phận của văn hóa truyền thống, đó là những biểu hiện của quan hệ dòng họ, gia đình nhà của trang phục ăn uống và tín ngưỡng. Điều này thể hiện rất rõ trong văn hóa truyền thống của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hóa.

Thanh Hóa là tỉnh thuộc Bắc Trung Bộ, có tọa độ địa lí nằm ở 19,180 - 20.400 vĩ độ Bắc 104,220 - 106,050 độ kinh Đông cách thủ đô Hà Nội 153km về phía Nam. Diện tích toàn tỉnh là 11106km. Toàn tỉnh Thanh Hóa có 7 dân tộc anh em sinh sống (Kinh, Mường, Thái, Mông, Dao, Thổ, Hoa) với tổng số dân là 3,67 triệu người (năm 2009). Trong số đó Người Thái có khoảng trên 21000 người chiếm 6% dân số Thanh Hóa. [2, tr.1]

Dân tộc Thái ở Thanh Hóa sinh sống chủ yếu ở khu vực miền núi như các huyện: Quan Hóa, Quan Sơn, Lang Chánh, Mường Lát, Như Xuân, Thường Xuân, Bá Thước. Trong số các huyện miền núi này thì Lang Chánh là huyện có nhiều nét văn hóa đặc trưng của người Thái ở Thanh Hóa. Nói đến văn hóa Thái người ta thường liên tưởng đến những điệu xòe, điệu múa

nón, những cô thiếu nữ dịu dàng và khéo léo thường khoác trên mình chiếc áo côm và chiếc váy đầy màu sắc. Và làn điệu dân ca " Khắp " cũng là một đặc trưng bản sắc văn hóa Thái, Khắp luôn có mặt trong các cuộc sum họp và giữ vai trò quan trọng để tạo nên không khí vui, ấm áp trong các buổi sinh hoạt cộng đồng. Từ lâu Khắp đã gắn liền với cuộc sống của người lao động và có ý nghĩa rất lớn trong đời sống tinh thần của người Thái.

Tuy nhiên, khoảng gần chục năm trở lại đây dưới tác động của khoa học kỹ thuật, sự phát triển của công nghiệp hóa hiện đại hóa, đặc biệt là dưới sự ảnh hưởng từ quá trình giao lưu văn hóa đã tác động mạnh mẽ tới vốn văn hóa truyền thống của người Thái làm cho văn hóa của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hóa không còn lưu giữ được " đậm đà " như trước đây. Trái lại nó bị mai một, pha trộn và hòa lẫn trong sự thay đổi của xã hội.

Vì vậy, là sinh viên khoa Quản lý Văn hóa - nghệ thuật, đứng trước sự biến đổi về bản sắc văn hóa truyền thống của dân tộc, tôi xin được góp một phần công sức bé nhỏ của mình thông qua đề tài "***Bảo tồn và phát huy giá trị các làn điệu Khắp của dân tộc Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hóa***" nhằm giới thiệu những nét văn hóa của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hóa; mặt khác nêu ra tình trạng bảo tồn và phát huy các làn điệu Khắp; đề xuất giải pháp tích cực và kiến nghị hợp lý để giúp cho công tác bảo tồn và phát huy các làn điệu khắp có được kết quả tốt hơn.

2. Tình hình nghiên cứu vấn đề

Cũng như một số dân tộc có dân số tương đối đông và văn hoá có nhiều điểm nổi trội, cộng đồng dân tộc thái được khá nhiều học giả quan tâm biết đến. Đến nay đã có rất nhiều công trình nghiên cứu của các tác giả như: Đặng Nghiêm Vạn, Cẩm Trọng, Trần Bình, Khả Văn Tiến, Hoàng Lương, Lê Sĩ Giáo, Hoàng Nam, Lê Ngọc Thắng... Các tác giả đã đề cập đến lịch sử phát triển và văn hoá của dân tộc Thái. Kết quả nghiên cứu của các tác giả trên đã

cung cấp sự hiểu biết tường tận hơn về dân tộc Thái ở Việt Nam nói chung. Tuy nhiên, đối với một số nhóm người Thái ở địa phương, trong đó có nhóm người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hoá còn nhiều vấn đề chưa được quan tâm một cách thoả đáng.

Cho đến nay nhóm người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hoá ít được các nhà nghiên cứu đề cập đến trong các công trình nghiên cứu về người Thái ở Việt Nam nói chung, Bên cạnh đó những nghiên cứu chuyên sâu về nhóm người Thái này còn quá ít. Ngoài một số tham luận trong các lĩnh vực như: *Dệt may truyền thống; Tập quán chữa bệnh dân gian; Quản lý và sử dụng tài nguyên nước, tài nguyên nước*. (Của các tác giả như: Trần Bình, Hoàng Cẩm, Nguyễn Văn Minh, Trần Mai Lan, Nguyễn Thị Vân...). Đã được công bố trong hội thảo: *Các dân tộc trong môi trường chuyển đổi*, tại Chiềng Mai, Thái Lan vào tháng 12/1998. (Trong khuôn khổ hợp tác Việt Nam – Thái Lan). Mặc dù đã có các công trình nghiên cứu về : lịch sử, bản làng, phong tục, văn học, nghệ thuật... Phần nào đó đã khắc hoạ được những nét văn hoá người Thái nói chung. Tuy nhiên cho tới nay, việc tìm hiểu văn hoá cổ truyền của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hoá nói riêng đang là vấn đề cần được quan tâm nhiều hơn. Qua khóa luận này em hy vọng mình có thể đi sâu vào tìm hiểu rõ hơn về công tác bảo tồn và phát triển các làn điệu dân ca của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hoá.

3. Mục đích và nhiệm vụ của khóa luận

- Mục đích nghiên cứu: thông qua việc khảo sát về tự nhiên, kinh tế, văn hóa, xã hội truyền thống và những đặc trưng văn hóa, đặc biệt là thực trạng công tác bảo tồn các làn điệu Khắp của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hoá để thấy được những thay đổi của nó dưới tác động của công nghiệp hóa, hiện đại hóa và dưới tác động của quá trình giao lưu tiếp biến văn hóa. Đề tài xin được đề xuất những giải pháp để bảo tồn và phát huy văn hóa

dân tộc Thái nói chung và các làn điệu Khắp nói riêng, qua đó góp phần vào sự nghiệp xây dựng văn hóa dân tộc.

•Nhiệm vụ nghiên cứu:

-Tìm hiểu đời sống, kinh tế, văn hóa, xã hội truyền thống của dân tộc Thái ở huyện Lang Chánh,tỉnh Thanh Hóa.

-Tìm hiểu thực trạng bảo tồn và phát huy các làn điệu Khắp trên địa bàn huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hóa.

- Đề xuất những giải pháp và nhằm bảo tồn và phát huy các làn điệu Khắp của người Thái, đồng thời nâng cao chất lượng đời sống tinh thần ,phát triển kinh tế, xã hội cho người Thái ở huyện Lang Chánh,tỉnh Thanh Hóa.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

•Đối tượng nghiên cứu:văn hóa, xã hội và các làn điệu Khắp của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hóa;Những thay đổi của hoạt động khắp trong xã hội hiện nay; Thực trạng bảo tồn và phát huy các làn điệu Khắp của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hóa.

•Phạm vi nghiên cứu: do thời gian có hạn nên đề tài chủ yếu chỉ tập trung nghiên cứu, tập trung khảo sát những đặc điểm cơ bản và những thay đổi của văn hóa xã hội và các làn điệu Khắp của người Thái ở huyện Lang Chánh,tỉnh Thanh Hóa; Tập trung khảo sát thực trạng bảo tồn và phát huy các làn điệu Khắp của người Thái ở huyện Lang Chánh, tỉnh Thanh Hóa trong 10 năm trở lại đây.

5. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

* *Cơ sở lý luận:*

Thực hiện đề tài này, khóa luận chủ yếu dựa trên cơ sở lý luận là tư tưởng Hồ Chí Minh và đường lối quan điểm của Đảng và Nhà nước ta về văn hóa và chính sách phát triển văn

hóa; đồng thời có tham khảo một số công trình nghiên cứu, đề tài khoa học, sách, báo... tài liệu có liên quan đến nội dung được đề cập trong khóa luận.

** Phương pháp nghiên cứu:*

Khóa luận sử dụng các phương pháp khảo sát, điều tra, điền dã dân tộc học gặp gỡ các nghệ nhân và cán bộ văn hóa trong địa bàn nghiên cứu nhằm thu thập tài liệu.

Phân tích mô tả tổng hợp hệ thống hoá các công trình nghiên cứu liên quan của các tác giả đi trước, dùng phương pháp so sánh để đối chiếu với các tài liệu điền dã thực địa, từ đó rút ra những điểm riêng chung.

Kết hợp việc tìm kiếm thông tin tài liệu có liên quan trên báo điện tử (Internet) nhằm đạt được kết quả cao nhất.

6. Kết cấu của khóa luận

Ngoài Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo, Phụ lục, nội dung chính của khóa luận được trình bày trong 3 chương chính:

Chương 1: Khái quát về điều kiện tự nhiên, kinh tế, văn hoá, xã hội của người Thái ở huyện Lang Chánh.

Chương 2: Thực trạng công tác bảo tồn những làn điệu Khắp của người Thái ở Lang Chánh trong giai đoạn hiện nay.

Chương 3: Đề xuất những giải pháp bảo tồn và phát huy những giá trị các làn điệu Khắp của người Thái ở Lang Chánh.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Bình(1996), *Đôi nét về lịch sử của người Thái ở Tây Bắc*, Tạp chí nghiên cứu Đông Nam Á, số 1.
2. Dân số, địa lý tự nhiên, kinh tế , xã hội Lang Chánh (2012), Nxb Thanh hóa .
3. Đảng cộng sản Việt Nam –văn kiện hội nghị lần thứ 5(1998) , Ban chấp hành trung ương khóa VIII ,Nxb Chính trị quốc gia, Hà nội .
4. Lê Sỹ Giáo(1998), *Lần tìm cội nguồn lịch sử người Thái Thanh hoá*, Nxb. Văn hoá dân tộc, Hà nội
5. Hoàng Nam –Lê Ngọc Thắng(1987), *Nhà sàn Thái*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà nội.
6. Dương Đình Minh Sơn (1993), *Ngữ ngôn với việc hình thành âm điệu đặc trưng trong âm nhạc dân gian Thái Tây Bắc Việt Nam*, Quỹ phát triển Văn hóa Thụy Điển- Việt Nam, Nxb. Âm nhạc, Hà Nội
7. Lê Ngọc Thắng (1990), *Nghệ thuật trang phục Thái*, Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội.
8. Trần ngọc Thêm(1996), *Tìm hiểu về bản sắc văn hóa việt nam* ,Nxb TpHCM.
9. Ngô Đức Thịnh(1993) , *Bảo tồn và phát huy văn hóa truyền thống các dân tộc Việt Nam* , Tạp chí dân tộc học, Hà nội .
10. Cầm Trọng (1997), *Người Thái ở Tây Bắc Việt Nam*, Nxb Văn hóa dân gian.
11. Cầm Trọng - Phan Hữu Dật (1995), *Văn hóa Thái Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội.
12. Vũ Quỳnh và Kiều Phú (1960): *Lĩnh Nam Chích Quái (Truyện cổ dân gian sưu tầm từ thế kỷ XV)* Nxb văn hóa, Hà Nội.
13. Trần Quốc Vượng(và các tác giả)(1990), *Cơ sở văn hóa Việt Nam* , Nxb giáo dục , Hà nội.